

MARCUS TULLIUS CICERO

OM TALAREN

Första boken

MARCUS TULLIUS CICERO

OM TALAREN

Första boken

Svensk översättning med inledning och kommentarer

av

Birger Bergh

Retorikförlaget

Cicero: *De oratore* – Om talaren

© Retorikförlaget & Birger Bergh 2008

Alla rättigheter förbehålles. Kopiering utan förlagets medgivande är förbjuden. Gäller även för undervisningsbruk.

Tryckt hos Centraltrykkeriet i Skive A/S, Danmark.

ISO 14001-certifierad.

ISBN 978-91-86093-00-6

Retorikförlaget

Box 176

265 22 Åstorp · Sverige

info@retorikforlaget.se

www.retorikforlaget.se

INNEHÅLL

Indledning	7
Översikt över första boken	23
De oratore, första boken	26

INLEDNING

Cicero och hans tid

Marcus Tullius Cicero (106-43 f.Kr.) var det antika Roms mest lysande vältalare och nådde som sådan ett mästerskap som sätter honom i jämbredd med Demosthenes (384-322 f.Kr.), grekernas främste på området. Också hans författarskap är högst betydande och gäller framför allt filosofi och talekonstens teori och praktik, men i hans efterlämnade verk upptar också brev en stor plats, liksom en rad tal som han bearbetade för publicering; ett och annat av hans bevarade tal har för övrigt aldrig hållits. Tvivelsutan är Cicero den som mer än någon annan bidragit till skapandet av en latinsk konstprosa. I hans händer fick latinet en uttrycksfullhet och en smidighet som hos knappast någon annan, vare sig förr eller senare. Det är inte att undra på att han har varit en favoriserad förebild för dem som efter honom har skrivit latinsk prosa (däribland de inte så få som fortfarande gör det).

Ciceros liv sammanfaller med ett ytterst dramatiskt ske-
de i Roms historia. Parallellt med det romerska imperiets
glansfulla expansion i det internationella perspektivet växte
de inrikespolitiska eller rättare sagt de inomitalienska pro-
blemen, med djupnande klyftor mellan de konservativa,
senatsvänliga republikanhängarna och de krafter i samhället

som ropade på snabba och effektiva reformer, ofta i en samhällsomstörtande anda, där en maktkoncentration på ett fåtal händer – eller en enda – sågs som ett lockande alternativ till den republikanska beslutsordningen, som för många framstod som alltför tungrodd för att kunna hantera frågor i det alltmer komplicerade samhällsmaskineriet. Ett av problemen var av agrarekonomisk art. Struktururomvandlingen av jordbruket, som innebar att olönsamma mindre enheter från och med början av andra århundradet f.Kr. hade köpts upp av förmöget folk som därigeom skapat jättestora egendomar, så kallade latifundier, gav försörjningsproblem som ledde till krav på jordfördelning. Bröderna Tiberius och Gaius Gracchus, som visserligen tillhörde den romerska adeln, verkade för reformer i den riktningen men fick plikta med sina liv för sitt engagemang i frågan: Tiberius mördades 133 f.Kr., Gaius tio år senare, i upplopp som hade anstiftats av adeln, som såg sina intressen hotade. En annan brännande fråga gällde de i Italien boende som inte hade romerskt medborgarskap men som under hot om att bilda en egen stat gärna ville ha det.

Gracchernas reformpolitik aktualiserades några decennier senare av den konservative men likafullt reformvänlige folktribunen Marcus Livius Drusus (ca 124-91 f.Kr.), för övrigt med stöd från den ene huvudpersonen i Ciceros nedan återgivna skrift *Om talaren*, Lucius Licinius Crassus (140-91 f.Kr.). Också Drusus mördades – politiska mord tycks mer eller mindre ha tillhört ordningen för dagen. Spänningarna mellan de konservativa senatstrognas *optimates* och de reformvänliga *populares* utmynnade i en kraftmätning i form av inbördeskrig (88-82 f.Kr.) mellan de ledande politikerna, optimaten Lucius Cornelius Sulla (138-78 f.Kr.)

och populären Gaius Marius (157-86 f.Kr.). Om båda gäller att de genomförde hänsynslösa utrensningar bland sina politiska motståndare, så kallade proskriptioner, så fort de innehade makten. Av deltagarna i dialogen *Om talaren* mördades sålunda den andre huvudpersonen Marcus Antonius 87 f.Kr. på Marius order, samma år föll Quintus Lutatius Catulus (själv mord) och hans halvbror Gaius Iulius Caesar Strabo Vopiscus (således inte identisk med diktatorn Caesar) offer för samma proskriptioner, medan Publius Sulpicius Rufus mördades av Sullaanhängare 82 f.Kr.

De politiska motsättningarna fick nästa urladdning i maktkampen mellan Gaius Iulius Caesar (100-44 f.Kr.) och Gnaeus Pompeius Magnus (106-48 f.Kr.). Efter en tid av politiskt samarbete, bland annat markerat genom det författningsvidriga så kallade första triumviratet (60 f.Kr.), gled de två isär alltmer, varvid för övrigt Cicero efter åtskillig tvekan ställde sig på Pompeius och den samhällsbevarande senatsmajoritetens sida, mot Caesar och det hot om envælde denne förkroppsligade. Krigshandlingar startade 49 f.Kr. Efter fyra år stod Caesar som segrare och den republikanska författningens saga var all: år 44 utsågs Caesar till diktator på livstid, ett ämbete som visserligen existerade under republiken men fick innhas endast sex månader. Men redan samma år föll diktatorn offer för en republikansk sammansvärjning och mördades, vilket ledde till förnyade strider. Det var Caesars adoptivson Gaius Iulius Caesar Octavianus (63 f.Kr.-14 e.Kr.) som tillsammans med Marcus Antonius (83-30 f.Kr., sonson till Antonius i *Om talaren*) hämnades diktatorns död och bröt allt motstånd från republikanernas sida. Caesararmördarna mötte sitt öde i slaget vid Filippi 42 f.Kr.

Men stridigheter, nu med andra förtecken, blossade upp

i och med den tilltagande maktkampen mellan Octavianus och Antonius, som nu lierat sig med den egyptiska drottningen Kleopatra (69-30 f.Kr.). Den avgörande kraftmätningen dem emellan ägde rum vid sjöslaget vid Actium 31 f.Kr. Octavianus, segraren i slaget, var nu det romerska imperiets obestridde herre och hedrades snart med tillnamnet Augustus ("den vördnadsvärde"). Ett helt århundrade fyllt av konflikter, samhällelig oro och blodiga uppgörelser hade därmed gått till ända. Den "augusteiska freden", *Pax Augusta*, tog sin början.

För att placera in Cicero i detta turbulenta tidsskede kan man notera att han var jämnårig med Pompeius: han föddes således 106 f.Kr., i den lilla landsortsstaden Arpinum (som för övrigt också var Marius födelsestad). Genom studier i Rom tillägnade han sig det bästa inom den humanistiska, av grekiskt kulturstoff nu starkt präglade bildningstraditionen. Stor betydelse för hans utveckling fick hans tidiga och nära kontakter med några av samtidens främsta romerska rättslärda och offentliga talare. Efter några års studier i Grekland inledde han en bana som politiker och nådde statens högsta ämbete, konsulatet, 63 f.Kr. Han avslöjade då den sammansvärjning som hans politiske konkurrent Lucius Sergius Catilina (ca 108-62 f.Kr.) hade organiserat i avsikt att med våld gripa makten i Rom. Efter en hetsig debatt i senaten genomdrev Cicero att Catilinas närmaste män avrättades år 63, medan Catilina själv föll i en militär drabbning följande år. Ciceros politiska fiender, som menade att han hade agerat utan lagligt stöd i Catilinaaffären, tvingade honom att gå i landsflykt 58 f.Kr. Men sedan han till följd av de hastigt svängande politiska opinionerna hade återkallats redan året

därpå, vände han under flera års tid det politiska livet ryggen för att i stället ägna sig åt litterär verksamhet. Det är under den perioden bland annat *Om talaren* tillkommer.

Efter mordet på Caesar framträdde Cicero åter på den politiska arenan, nu som senatspartiets ledare. I förhoppningen om att kunna återställa den republikanska författningen riktade han i några tal våldsamma attacker mot Marcus Antonius, Caesars vapendragare och testamentsexekutor. Försöket att på det sättet fördjupa motsättningarna mellan Octavianus och Antonius misslyckades och blev hans fall. Uppsatt på Antonius utrensningslista upphanns han av dödsfiendens utsända mördare den 7 december 43. Hans huvud och händer spikades fast på talartribunen, *Rostra*, på Forum Romanum. Som om det inte vore nog, berättar historieskrivaren Dio Cassius (47,8,4), tog Antonius hustru Fulvia hans huvud, spottade på det, satte det i sitt knä, drog ut tungan och genomborrade den med en hårnål. Därmed hade den store talaren definitivt tystats. Tyvärr finns det anledning att tro att berättelsen är sann.

Om talaren

I brev till vännen och förläggaren Titus Pomponius Atticus (109-32 f.Kr.) meddelar Cicero i november 55 f.Kr. att han avslutat arbetet på sin dialog *Om talaren*, vars fullständiga titel för övrigt är *De oratore ad Quintum fratrem libri tres*, "Tre böcker om talaren till(ägnade) brodern Quintus". Verket inleds också med ett jämförelsevis långt företal, riktat direkt till den några år yngre brodern. Men det samtal som återges i dialogen hade ägt rum långt tidigare, nämligen 91 f.Kr., samma år som folktribunen Drusus mördades. Cicero var då endast 15 år gammal, deltog naturligt nog själv inte i

diskussionen men har enligt egen uppgift fått den refererad av en som var med, nämligen hans äldre vän Gaius Aurelius Cotta (124-73 f.Kr.).

Vid tidpunkten för de årligen återkommande romerska spelen i september träffas ett antal personer hos den tidigare nämnde *Lucius Licinius Crassus* (140-91 f.Kr.) på dennes lantställe i Tusculum inte långt från Rom, strax invid dagens Frascati. Stämningen är tryckt till följd av det spända politiska dagsläget, och det är just för att dryfta politiska frågor som man samlats hos Crassus. Diskussionen fortsätter till långt in på kvällen. Först vid supén försvinner den dystra stämningen tack vare värden, vars älskvärda sätt och spirituella konversation ingen av gästerna kan motstå.

Följande dag, när alla är utvilade, inleder Crassus ett samtal om något som engagerar alla de närvarande, nämligen talekonsten i alla dess aspekter. Crassus prisar värtaligheten och framhåller dess fundamentala roll i samhällslivet. Men hans entusiastiska utläggning får mothugg av *Quintus Mucius Scaevola* (ca 170-87 f.Kr.), Crassus svärfar, nestorn i sällskapet (omkring 80 år gammal) och känd som expert i juridiska frågor.¹ Han påminner bland annat också om de skadeverkningar värtaligheten kan ha, en synpunkt som Cicero själv hade varit inne på i sin ungdomsskrift *De inventione* ("Om finnandet av stoff", ll). Scaevolans inlägg ger Crassus anledning att utveckla sin grundidé att talaren måste äga god förtrogenhet med saksförhållanden, gedigen allmänbild-

1 Det kan redan här påpekas att Cicero kallar honom Mucius omväxlande med Scaevola, och samma sak gäller andra i *Om talaren* förekommande personer, det vill säga man tilltalas eller omnämns antingen genom förnamn (Quintus), släktnamn (Mucius), familjenamn (Scaevola), ibland genom något hedrande tillnamn, exempelvis Africanus (om fältherren Lucius Cornelius Scipio Africanus), eller genom olika kombinationer av alla fyra.

ning och helst insikter i de viktigaste vetenskaperna för att rätt kunna behandla de frågor som ett tal kan aktualisera. Snart yttrar sig *Marcus Antonius* (143-87 f.Kr.), vid sidan av Crassus huvudtalaren i *Om talaren*; också i det verkliga livet var de två det samtida Roms mest betydande talare. Antonius håller i stort sett med Crassus men lägger större vikt vid praktisk erfarenhet än teori. Han menar att talaren riskerar att fjärma sig från åhörarna, om han uppfattas som "lärd", och poängterar i stället vikten av att tillämpa ett språkbruk som folk förstår. Antonius vill gärna ge sken av att själv vara alldeles olärd, men hans referat av samtal han haft med grekiska experter röjer inte bara stor intellektuell kraft och klarhet utan avslöjar också att han i själva verket är väl insatt i retorisk teori.

En fjärde deltagare i samtalet, den tidigare nämnde *Publius Sulpicius Rufus* (124-82 f.Kr.), bryter nu in och bönfäller Crassus och Antonius om att mer i detalj utveckla sina tankar om talekonsten. Sulpicius får stöd från sin jämnåriga *Gaius Aurelius Cotta* (124-73 f.Kr.), diskussionens femte deltagare, Ciceros sagesman. Finns det en vetenskapligt grundad talekonst? frågar han. Ja, svarar Crassus, under förutsättning att man inte har alltför stränga krav på vad som är vetenskap. Men medfödda anlag är ändå den viktigaste betingelsen för att bli en god talare. Crassus passar på att avslöja att han ofta är nervös i början av ett tal och tycks mena att samma sak generellt gäller alla goda talare. Han får medhåll från Antonius. Efter stickreplikor från Sulpicius och Cotta börjar så Crassus, efter ursäkter och krumbuktanden, en längre redogörelse för hur han brukar förbereda sina tal. Precis som han säger är det han har att meddela till stor del fråga om "de vanliga och utnötta regler som alla lärare inpräntar". Med

eftertryck framhåller han vikten av att förbereda sina anföranden med pennan i hand. Av de dagliga övningar han har brukat tillämpa framhåller han som särskilt nyttig den att på latin återge grekiska tal hållna av framstående grekiska talare. Viktigt är att träna minnet genom att utantill lära sig så mycket som möjligt av både romersk och grekisk litteratur.

Efter Crassus anförande blir det alldeles tyst. De yngre deltagarna, Cotta och Sulpicius, tycker att det gick för fort och de vädjar till Scaevola att försöka förmå svärsonen att utveckla och förklara sina idéer litet närmare. Det föranleder Crassus att med exempel från domstolen betona sakkännedomens betydelse; flera mer eller mindre intrikata rättsfall refereras. Han avslöjar sina planer att själv utarbeta en vetenskaplig klassifikation av den borgerliga rättens innehåll.

Crassus får beröm av sin svärfar, men Sulpicius vill höra ännu mer om den teoretiska grunden för talekonsten. Då föreslår Crassus att Antonius tar över ordet, vilket han gör, sedan han först försäkrat de andra om att han alldeles saknar teoretiska insikter i ämnet. Han inleder sitt anförande – det längsta sammanhängande i den första boken – med ett antal begreppsbestämningar, övergår därefter till att ifrågasätta Crassus betonande av att solida kunskaper på alla möjliga områden ingår i talarens uppdrag. Antonius vill hålla själva talarskickligheten isär från andra insikter. Perikles, till exempel, var sin tids främste vältalare i Athen och också den ledande politikern, men av det följer inte att vältalighet och politisk skicklighet hör till samma kunskapsområde, lika litet som Publius Mucius skicklighet i bollspel hade något som helst samband med hans framgångar som jurist. Och

alla de komplicerade rättsfall Crassus drog fram – vad visar de annat än att inte ens de skickligaste jurister kan bli överens om hur lagen skall tolkas? Exempelen demonstrerar bara, menar Antonius, att fackkunskapen väger mindre än välta ligheten; förmågan att formulera argument på det sätt som gör starkast intryck på domarna är det som avgör utgången.

Antonius långa anförande gör Sulpicius och Cotta villrådig – de kan inte bestämma vems ståndpunkt som är mest övertygande, Crassus eller Antonius. Crassus säger några artigheter om Antonius enastående skicklighet i vederläggandets konst och antyder att han i själva verket tycker något annat än det han säger. Crassus föreslår också att den fortsatta diskussionen skjuts upp till morgondagen och meddelar att svärfadern, den åldrige Scaevola, tänker bege sig hem till sin villa i närheten så fort eftermiddagshettan börjar avta. Därmed slutar den första boken av *Om talaren* och Scaevola deltar inte längre i samtalet.

Den andra boken, dialogens längsta, återger vad som sades under den följande dagens förmiddagspass. Hade den tidigare diskussionen i huvudsak behandlat generella spörsmål om talekonstens väsen och talarens uppgifter i samhällslivet, är det nu mer tekniska frågor som står i centrum. Antonius är huvudtalaren.

Efter en inledning riktad till brodern Quintus med karakteristiker av Antonius och Crassus målar Cicero upp en idyllisk morgonstämning: Crassus har ännu inte stigit upp utan ligger i sin säng med Sulpicius sittande vid sin sida. Antonius och Cotta däremot är ute och promenerar i pelargången. Plötsligt anländer helt oväntat två män på besök, *Quintus Lutatius Catulus* (ca 150-87 f.Kr.) och hans yngre halvbror *Gaius Iulius Caesar Strabo Vopiscus* (ca 130-87 f.Kr.). Efter

utbyte av diverse artigheter – hela verket *Om talaren* utmärks överhuvudtaget av en över måttan hövlig och belevad umgängeston – passar Crassus på att formulera några gliringar om grekerna, som han ofta gör. Därefter provoceras Antonius av de övriga i sällskapet att utveckla sina synpunkter på talekonsten. Han vill inte ge talekonsten status av vetenskap. Talaren vänder sig till ignoranter och har inte heller själv någon vetenskapligt grundad kunskap om det han talar om; han sysslar med att skapa åsikter. Antonius menar ändå att det går att formulera vissa regler på basis av framgångsrika talares talarbeteende men tycker att det existerande regelverket till stora delar är självklart men också att det ofta lämnar talaren i sticket. Man måste därför använda sitt förstånd och dra rätta slutsatser av sina erfarenheter. Antonius pekar vidare på vikten av goda förebilder och flitig övning, också i skriftlig form. Den "olärde" Antonius passar också på att göra en stilhistorisk exposé över den grekiska vältaligheten, behandlar vidare statusläran, det vill säga de regler med vars hjälp den relevanta frågeställningen preciseras, utvecklar sina synpunkter på hur man i sökandet efter stoff finner argumentkällor (latinets *loci*, grekiskans *topoi*) och ger ur sin rika erfarenhet bland annat exempel på hur man vinner auditoriets välvilja och väcker respektive dämpar dess känslor.

Efter en längre exkurs, där Caesar Strabo Vopiscus i egenkap av erkänd specialist på området ger en med flera exempel illustrerad framställning av humor och dess användbarhet inom talekonsten, återtar Antonius ordet och behandlar frågor om materialstrukturering och minnesteknik. När förmiddagen gått till ända och man bestämmer sig för att ta en paus, har Antonius behandlat tre av de fem moment vari-

genom talaren enligt den retoriska doktrinen har att förbereda sitt anförande, nämligen *inventio* (sökande efter stoff), *dispositio* (strukturering) och *memoria* (utantillärning).

Eftermiddagspasset ägnas de två återstående momenten, nämligen den språkliga formgivningen av ett tal (*elocutio*) och själva framförandet (*actio* eller *pronuntiatio*). Detta stoff upptar den tredje och sista – och samtidigt kortaste – boken i dialogen *Om talaren*. Det är värden på stället, Crassus, som i allt väsentligt för ordet. Men först erinrar verkets författare Cicero om vad som hänt efter det att samtalet avslutats och diskussionsdeltagarna brutit upp från Crassus villa i Tusculum. Liksom i inledningarna till de två tidigare böckerna vänder sig Cicero till sin bror Quintus och berättar hur Crassus i ett senatssammanträde, knappt tio dagar efter samtalet i Tusculum, hade riktat ett hårt angrepp mot konsuln Lucius Marcus Philippus, sedan denne i kränkande ordalag hade ondgjort sig över hela senaten.² Under sitt anförande hade Crassus gripits av våldsamma smärtor i sidan följda av stark svettning; en vecka senare var han död. När Cicero skildrar detta, trettiosex år efter Crassus död, kan han inte undgå att tänka på vad som också hade drabbat andra av deltagarna i samtalet hemma hos Crassus. Bland annat berättar han att Antonius avhuggna huvud hade placerats på talartribunen på Forum Romanum (87 f.Kr.), sedan han fallit offer för Marius proskriptioner. Tolv år efter tillkomsten av *Om talaren* skulle som redan nämnts verkets författare själv utsättas för samma vedervärdiga öde av Antonius sonson.

Det är efter några timmars vila man återupptar samtalet, och Crassus inleder nu sin framställning om den språkliga

2 Jfr *Om talaren*, I:24.

utformningen av ett tal. Det är inte möjligt att skilja orden från det innehåll orden uttrycker, poängterar han, och intar därigenom en medlande hållning i den alltså Sokrates debatterade stridsfrågan om förhållandet mellan filosofi (i betydelsen vetenskap) och vältalighet. Form och innehåll är två sidor av samma sak, i talekonsten liksom i allt slags konst, och bland annat detta gör det nödvändigt för talaren att äga en solid filosofisk bildning. Hos den ideale talaren, som inte bara äger vältalighet utan också gedigna sakkunskaper, är motsatsförhållandet mellan filosofi och vältalighet upphävt. Crassus uttrycker här själva kärnan i sin – och Ciceros – uppfattning av den fulländade talaren. Den retoriska konstens primäruppgift är att förmedla ett korrekt uppfattat innehåll så korrekt och övertygande som möjligt. På den grunden går Crassus vidare och preciserar kraven på språkdräkten, som skall kännetecknas av ett oklanderligt latin och klarhet i uttrycket, vidare vara avpassad efter ämnet och situationen samt smyckas med de stilmedel som tjänar syftet med talet. Uttalet bör helst vara det man hör i staden Rom, och hans eget ideal i fråga om sättet att tala latin generellt är – hans svärmor Laelia.³ I samband med genomgången av de stilmedel som står till talarens förfogande, illustrerad med en rad exempel, tar Crassus också upp frågan om ordens rytmiska egenskaper och hur de kan utnyttjas, den första kända teoretiska behandlingen av latinsk prosarytm.

Så börjar Crassus runda av sitt anförande med att säga några ord om själva framförandet av ett tal. Han ansluter sig till Demosthenes uppfattning att alla förberedelser står och faller med det sätt på vilket talaren agerar inför sin publik.

3 Dotter till den fint bildade Gaius Laelius (född ca 188 f.Kr.) med tillnamnet Sapiens, ”den vise”. Jfr I:58.

Röstbehandling, blicken, hållning, gester – allt måste beaktas; trovärdigheten kräver ett korrekt samband mellan ordens innebörd och vårt sätt att framföra dem.

Efter en replikväxling, där Catulus med Crassus entusiastiska bifall prisar sin svärson Hortensius (114-50 f.Kr.) som talare, har dialogen *Om talaren* nått sitt slut. Värden menar att deltagarna i samtalet nu har gjort sig förtjänta av vila och antyder att en måltid väntar.

Om talaren framstår som den romerska litteraturens mogna och mest djuplodande och synpunktsrika verk om talekonstens teori och praktik. Det kan visserligen sägas att det här finns ett och annat som inte skiljer sig särskilt mycket från den retoriska doktrinens elementa, det vill säga det som Cicero i första bokens inledning säger sig vilja undvika, och samma elementa spelar också en viss strukturerande roll för hela verkets uppbyggnad. Men det som framför allt utmärker dialogen är rikedom på reflexioner över offentligt tal, framförda av högt begåvade män, som dessutom själva äger de gedignast tänkbara egna erfarenheter i saken. Läsaren förs rakt in i den romerska vardagsverkligheten, i politiken och domstolarna, och får samtidigt uppleva det oskrymtade nöjet att åhöra ett samtal som är högeligen såväl intelligent som kultiverat.

Man kan ställa frågan vad i verket som återger Ciceros ideer och vad som är de i samtalet deltagande personernas åsikter. Ciceros sagesman är Cotta, men texten är självfallet inget ordagrant referat av diskussionen hos Crassus. För att bedöma frågan bör man erinra sig att Cicero faktiskt har träffat de män som deltar i samtalet, och det kan ha bidra-

git till den ganska detaljerade och övertygande personteckning som framför allt ägnas huvudtalarna Crassus och Antonius. I huvudsak kan man nog anta att det i första hand är Crassus allsidiga bildningsprogram som Cicero solidariserar sig med. Humanistiskt skulle vi kalla detta bildningsideal, där vältalighet gick hand i hand med filosofi, historia och litteratur. För Crassus – och Cicero – gäller frågan den fulländade talaren, *orator perfectus*, som i en mening bara existerar som en dröm. En nostalgiskt färgad dröm kan man kanske tillägga; en vemodigt tillbakablickande ton anslås för övrigt redan i verkets allra första mening. Men författaren skulle knappast ha kunnat formulera den mer desillusionerade och verklighetsförankrade Antonius bidrag till samtalet på ett så övertygande sätt, om han inte hade kunnat identifiera sig också med honom. I det perspektivet beskriver Cicero helt enkelt olika aspekter av det som var hans egen unika erfarenhet som talare i Rom, under en period då knakningarna i statskeppet började höras alltmer.

Ciceros *Om talaren* har tidigare översatts till svenska, hela verket av Peter Dahlstedt 1832 och första boken av Axel Jacobsson 1890, i båda fallen med det uttryckligt angivna syftet att vara den latinsstuderande ungdomen till hjälp, vilket kan ha bidragit till deras idag omöjliga språkdräkt. Till det kommer att ingendera översättningen i praktiken är överkomlig, och det är därför hög tid att detta centrala arbete i europeisk retorikhistoria åter görs tillgängligt för en svensk läsekrets, inte minst med tanke på det stadigt växande intresset för retorik i vårt land. I ett projekt att översätta samtliga tre böcker av *Om talaren* framläggs här den första, med

inledning till hela verket och en mer detaljerad översikt över första bokens innehåll. Till den tredje och sista boken kommer att fogas ett namn- och sakregister till samtliga böcker.

Till grund för översättningen ligger A.S. Wilkins utgåva av den latinska texten i Oxford Classical Texts (1902, omtryckt 1963), sådan den återges i Thure Hastrup & Mogens Leisner-Jensen, *Marcus Tullius Cicero. Retoriske skrifter, I, De oratore. Om taleren*, översat och kommenteret af Thure Hastrup, Syddansk Universitetsforlag 2003, men utan att särskilt ange det har jag med ledning av andra editioner, kommentarer och översättningar till skilda språk på ett fåtal ställen frångått den texten.

För givande samtal över olika stilistiska problem tackar jag Birgitta Kurtén-Lindberg.

Lund i april 2008,

Birger Bergh

När Birger Bergh oväntat rycktes bort i april 2008 hade han ännu inte avslutat översättningen af *De oratore*. Några dagar före sin död hade han korrekturläst första boken, som härmed publiceras. Resten av verket kommer att färdigställas av undertecknad och förhoppningsvis utges inom kort.

Lund i juni 2008

Anders Piltz

ÖVERSIKT ÖVER FÖRSTA BOKENS INNEHÅLL

- 1-23 INLEDNING riktad till brodern Quintus
- 1-5 Skäl att författa ett större arbete om talekonst
- 6-22 Det finns få verkligt framstående talare därför
att talekonsten förutsätter omfattande kunskaper
- 23 Ett samtal om talekonsten introduceras
- 24-29 TID, PLATS, DELTAGARE
- 30-95 FÖRSTA DELEN: Talekonstens föremål och väsen
- 30-34 Crassus prisar talekonsten; den har en fundamental
betydelse i samhällslivet
- 35-44 Scaevolans invändning: det är de visa som gagnar
samhället, de värtaliga är ofta till skada
Crassus utvecklar sin ståndpunkt under
åberopande av grekiska och romerska auktoriteter
Crassus och Scaevolans avslutande synpunkter
Antonius håller delvis med Crassus men varnar för
avvikelser från gängse språkbruk, framhåller den
praktiska erfarenhetens betydelse, uttalar skepsis
om existensen av en vetenskapligt grundad tale-
konst och redogör för samtal han i den frågan har
haft med grekiska experter

- 96-106 Sulpicius och Cotta, understödda av Scaevola, vill att Crassus behandlar frågan om vältalighetens vetenskapliga fundament
- 107-262 ANDRA DELEN: Vad som kan krävas av talaren
- 107-159 Crassus anförande, interfolierat av kommentarer från de andra deltagarna. Medfödd begåvning viktigast, men det som är bra kan bli bättre genom utbildning. Till det kommer flit och "något som liknar kärlekens glöd". Rampfeber: vanligt hos skickliga talare. Olika typer av övningar. Vikten av att skriva, läsa poesi, äga kunskaper i den borgerliga rätten, historia och statsvetenskap
- 160-165 Cotta och Scaevola ber Crassus fortsätta sin utläggning
Crassus framhåller med flera varnande exempel vikten av juridiska kunskaper och avslöjar planer på att själv författa en vetenskaplig framställning i ämnet
- 204-207 Inlägg av Scaevola och Sulpicius. Crassus ber Antonius framlägga sin syn på "talekonstens mysterier"
- 207-262 Längre anförande av Antonius. Vikten av grundläggande definitioner. Talaren bör reda sig med hjälp av intelligens och erfarenhet, behöver inte ha studerat filosofi; en filosofisk attityd i rättsprocesser ökar tvärtom risken att förlora. Juridiska kunskaper viktigt men kan inhämtas hos specialister för varje särskilt fall. Talarens uppgift är att tala övertygande i offentliga sammanhang. Demosthenes den bästa förebilden

Cotta och Sulpicius är osäkra på vem som har rätt, Crassus eller Antonius. Crassus insinuerar att Antonius i själva verket inte tror på vad han säger. Fortsättningen av samtalet skjuts upp till följande dag. Scaevola bryter upp efter en kvick slutreplik riktad mot Antonius och deltar därefter inte mer i diskussionen.